

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

Bahar/Spring, 2021, 8 (1), 309-335

**GELECEK NESİLLERİN İNŞASINA IŞIK TUTMASI BAKIMINDAN KUR'ÂN'DA
BAHSİ GEÇEN EBEVEYNLER VE ÇOCUKLARINA YAKLAŞIMLARI**

**Approaches To The Parents And Children That Were Mentioned In The Quran
Terms Of Lighting To The Building Of Future Generations**

Arzu KAYACAN

Kur'an Kursu Uzm. Öğrt., Diyanet İşleri Başkanlığı, arzukayacan83@hotmail.com
Orcid No: 0000-0001-9325-4306 (Sorumlu Yazar)

Nurullah DENİZER

Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü,
Tefsir Anabilim Dalı, nurullah.denizer@usak.edu.tr Orcid No: 0000-0002-4731-6585

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received:	29/03/2021
Kabul Tarihi / Accepted:	19/06/2021
Yayın Tarihi / Published:	30/06/2021
Cilt / Volume:	8
Sayı / Issue:	1
Sayfa / Pages:	309-335

Atıf / Cite as: Kayacan Arzu & Denizer Nurullah. "Gelecek Nesillerin İnşasına Işık Tutması Bakımından Kur'ân'da Bahsi Geçen Ebeveynler Ve Çocuklarına Yaklaşımları" [Approaches To The Parents And Children That Were Mentioned In The Quran Terms Of Lighting To The Building Of Future Generations]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 8/1(2021), 309-335
Doi No: <https://www.doi.org/10.17859/pauifd.905230>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, *iThenticate* intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with *iThenticate* plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 8 (1) 2021: 309-335

GELECEK NESİLLERİN İNŞASINA IŞIK TUTMASI BAKIMINDAN KUR'ÂN'DA BAHSİ GEÇEN EBEVEYNLER VE ÇOCUKLARINA YAKLAŞIMLARI*

Arzu KAYACAN**
Nurullah DENİZER***

Öz.

Kur'ân-ı Kerîm, yaratılış gayesine muvâfık hareket eden, geçmiş nesillerin hatalarından ders çıkararak seleflerinin yanlışlarını tekrarlamayan nesiller oluşturulmasını istemektedir. Bu özelliklere sahip nesillerin oluşması ise bireylerin içerisinde yetiştiği sosyal ortam ve ailenin niteliği ile yakından ilişkilidir. Kullarının duyuş, düşünüş, hissediş gibi her türlü biyolojik ve psikolojik durumuna vâkıf olan Allah (cc), Kur'ân-ı Kerîm'de çeşitli peygamberlerin kıssaları vasıtasıyla insanlara yol göstermiştir. Kur'ân-ı Kerîm ebeveyn ve evlat olarak bazı peygamberlerden ve yüce şahsiyetlerden misaller getirerek onların birbirlerine karşı takındıkları tavırlar hakkında örnek alınacak anekdotlar nakletmektedir. Bu çalışmada, Kur'ân-ı Kerîm'de bahsi geçen ebeveynlerin çocuklarına olan yaklaşımlarına dair örnekler tahlil edilecek, bu konuda Kur'ân-ı Kerîm'in işaret ettiği ilkeler tespit edilerek İslam'ın, sonraki nesilleri oluşturacak olan çocukların yetiştirilmesi açısından ebeveynlere biçtiği rol ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Nesil, Ebeveyn, Çocuk, Aile içi ilişkiler

Approaches To The Parents And Children That Were Mentioned In The Quran Terms Of Lighting To The Building Of Future Generations

Abstract

The Quran wants generations that act in accordance with the purpose of creation and do not repeat the mistakes of their predecessors by learning from the mistakes of past generations. The formation of generations with these characteristics is closely related to the social environment in which individuals grow up and the quality of the family. Allah (swt), who is aware of all kinds of biological and psychological conditions of his servants such as hearing, thinking and feeling, guided people through the stories of various prophets in the Quran. The Quran gives examples from some prophets as

---

* Bu makale 28.6.2019 tarihinde Arzu Kayacan'ın Dr. Öğr. Üyesi Nurullah Denizler danışmanlığında Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde savunmuş olduğu "Kur'ân'da Çocuk Eğitimi" başlıklı Yüksek Lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Ayrıca makalenin *Etik Kurul Kararı* gerektirecek bir unsur içermediğine dair yazarların yazılı beyanı bulunmaktadır.

** Kur'an Kursu Uzm. Öğrt., Diyanet İşleri Başkanlığı, arzukayacan83@hotmail.com Orcid No: 0000-0001-9325-4306 (Sorumlu Yazar)

*** Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Tefsir Anabilim Dalı, nurullah.denizer@usak.edu.tr Orcid No: 0000-0002-4731-6585

parents and children and narrates anecdotes that will be taken as examples about their attitudes towards each other. In this study, examples of the parents' approach to their children mentioned in the Holy Quran will be analyzed and the principles indicated by the Quran will be determined on this issue. In this framework, the role Islam gives to parents in terms of raising children who will form the next generations will be tried to be revealed.

Key Words: Quran, Generation, Parents, Child, Family relationships

Structured Abstract: The Quran wants generations that act in accordance with the purpose of creation and do not repeat the mistakes of their predecessors by learning from the mistakes of past generations. The formation of generations with these characteristics is closely related to the social environment in which individuals grow up and the quality of the family. The basis of the child's preparation for life, both materially and spiritually, is the relationships they establish with their parents. The fact that the parents are the right models in the communication they will establish with their children is the most important point in the formation of the religious and moral values that are desired to be acquired by children and therefore to future generations. For this reason, parents should pay particular attention to this issue in their behaviors and attitudes towards them when they are with their children.

Allah (swt), who is aware of all kinds of biological and psychological conditions of his servants such as hearing, thinking and feeling, guided people through the stories of various prophets in the Quran. The Quran gives examples from some prophets as parents and children and narrates anecdotes that will be taken as examples about their attitudes towards each other. In these stories, there are clues about the approaches that should be shown to children in their upbringing and education.

Allah (swt), who created human beings of two genders as male and female (al-Hujurat 49/13), gave the feeling of love these two genders as a proof of his power (al-Rum 30/21), bestowed a blessing environment where people would find physical and spiritual tranquility through the institution of marriage, and advised people to marry and build a home. (al-Nisa' 4/3, 25; al-Nur 24/32) One of the most important steps for marriage is to pray to Allah for a righteous wife and to pray for good children. It is stated in the following verse how to pray about this issue: "And those who pray, 'Our Lord! Grant unto us wives and offspring who will be the comfort of our eyes, and give us (the grace) to lead the righteous.'" (al-Furqan 25/74) The Quran gives examples of Abraham and Zechariah on this issue. Although these two prophets got older, they did not give up hope from Allah and prayed to have a child. (al-Saffat 37/100; Al 'Imran 3/38; Maryam 19/2-6)

With the verse "O ye who believe! Come, all of you, into submission/salaam (unto Him)..." (al-Baqara 2/208), the only way Islam invites peace and security among people is for people to have this feeling mutually. Child love is a blessing God bestowed on even the wildest animals. However, as in all behaviors, one should not let go of moderation in love. The same measure applies to feelings of compassion and mercy. The boundary of love in the child-parent relationship is drawn in the Quran through the stories of the prophet who is also the father. (Hud 11/42-46; Yusuf 12/8-15)

One of the important points in children's education is to make them feel valued and to consult with them. The child should not be expected to obey what is said unconditionally, the reasons should be clearly explained. In addition, after reaching the age to distinguish between right and wrong, his opinion should be taken while making decisions about himself and his family. The Quran gives us examples of Abraham-Ismael (al-Saffat 37/102), David-Solomon (al-Anbiya' 21/78-79) and Shuaib (el-Qasas 28/23-26) on this subject.

The child often finds the truth by making mistakes. The duty of the parents is to guide the child to the right. Undoubtedly, the most important part of this guidance is that the parents first set an example for the child with their own behavior and then verbal advice to the child. While giving advice to the child, it should not be forgotten that he is also an

individual, he should avoid saying hurtful words, he should be given a voice and his opinions on the subject should be asked. The Quran shows Luqman as an example on how to give advice to the child. (Luqmân 31/13-19)

According to divine wisdom, a person can sometimes be tested out of fear and hunger, with his property or family members. (al-Baqara 2/155; al-Anfâl 8/28) It is to show patience and reliance on God (tawakkul) in the difficulties that should be done by those who are tested with their children. In this context, the Quran illustrates Mary and the mother of Moses, who were tested with their children, and their attitude towards this test. (Maryam 19/16-32; al-Qaşaş 28/7-13)

The Quran does not use these examples randomly in the verses that include parent-child relationship. In our opinion, one of the wisdom of mentioning the aforementioned examples in these verses is to guide humanity to raise the next generations in a way that is worthy of the title of "aḥsen-i taqvim" and suitable for the purposes of creation.

Key Words: Quran, Generation, Parents, Child, Family relationships

GİRİŞ

Toplumlar, kendilerini oluşturan en temel birim olan ailelerin sağlamlığı nispetinde güçlüdürler. Bireyin toplumda kendine yer edinebilmesi, kendisine ve topluma faydalı bir birey olabilmesi için elzem olan maddî ve manevî gereksinimlerini karşılama işlevine sahip olması hasebiyle aile, toplumlar tarafından tarih boyunca önemli bir kurum olarak addedilmiştir. Bu nedenle çocukların eğitimi ve terbiyesi meselesine her çağda ve toplumda ebeveynler tarafından büyük önem verilmiştir. Zira insanlığın hem maddî hem de manevî terakkîsi, sonraki nesillerin önceki nesillerden aldıkları maddî ve manevî mirasa olumlu bir katkı sağlamalarıyla mümkün olabilecektir. Günümüz dünyasında terörizm, madde bağımlılığı, cinayet, gasp, dolandırıcılık ve benzeri birey ve toplumların yaşam kalitesini olumsuz etkileyen istenmeyen eylemlere istatistiksel olarak bakıldığında bunların faillerinin büyük bölümünün, eğitim almamış yahut niteliksiz eğitim almış bireyler olduğu görülmektedir.¹ Bu noktada mevzubahis eğitim, bireyin ailesinden aldığı eğitim ve sonrasındaki akademik eğitim sürecinin her ikisini de kapsamaktadır. Bu noktada vurgu yapılması gereken önemli bir nokta da çocuklara verilecek eğitimde cinsiyet ayrımcılığı yapılmaması, erkek çocukların eğitimine önem verildiği kadar kız çocuklarının eğitimine de önem verilmesi gerektiğidir. Zira kız çocuklarını eğitimsiz bırakmak, toplumun yaklaşık olarak yarısını eğitimsiz bırakmak anlamına gelir. Çocukları yetiştirme hususunda erkeklerden daha etkin olan kadınlar ne kadar eğitilmiş ve donanımlı olursa gelecek nesiller de o denli güçlü olacaktır.²

Bireyin çocukluk döneminde ailesinden, sonraki dönemde ise eğitim kurumlarından aldığı ahlâk ve değerler eğitimi ile bu süreçte kendisine gösterilen yaklaşımın niteliği, onun bireysel kimliğinin şekillenmesinde önemli rol

¹ Zahir Kızmaz, "Öğrenim Düzeyi Ve Suç: Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 14/2 (2004), 314; Zeki Yıldız, "Eğitim Düzeyi İle Suç Türü Arasındaki İlişkinin Araştırılması", Kuram ve Eğitim Yönetimi Dergisi 10/2 (2004), 288.

² Sevilya Çalışkan, Kur'an-ı Kerim'de Çocuk-Ebeveyn İlişkisi (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 80.

oyunmaktadır. Nitekim “Öğrenmede, aidiyetlerin pekişmesinde, kültürün işlevselliğinde ya da kültür değişmelerinde kişiliklerin örnekliliği, onlara bağlanma ya da onları taklit önemli rol oynar.”³ “Ailene namazı emret ve kendin de sabırla namaza devam et...”⁴ âyeti, ebeveynlerin çocuklarına dînî değer ve uygulamaları öğretirken sadece sözlü telkinde bulunmalarının yeterli olmadığına, bu değer ve uygulamalar konusunda onların fiilî örneklilik de teşkil etmeleri gerektiğine işaret etmektedir. Zira çocukların kendilerinden istedikleri eylemleri bizzat kendisi de uygulayan ebeveynlerle muhatap olmaları, kendilerinden istenilen şeyleri içselleştirmelerini ve uygulamaya geçirmelerini kolaylaştırır. Bu noktada Endülüslü ulemasından Şâtıbî'nin (ö. 790/1388) örneklilik teşkil etme/rol model olmanın önemine dair şu tespiti dikkat çekicidir: “İnsanlar arasında saygınlığı bulunan kimselerin davranışlarının örnek alınması insan fitratına yerleştirilmiş bir sırdır. İnsanların bu gerçeklikten koparılmaları hiçbir şekilde ve hiçbir durumda mümkün değildir. Özellikle alışkanlığa dönüşmesi, sürekli tekrarlanması ve örnek alınan kişiye karşı bir muhabbet ve sempati besleniyorsa bu (insanların saygı duydukları kişileri örnek almaktan uzak durmaları) imkânsızdır.”⁵ Açıkça ki ebeveynler, çocuklar için en saygın konumda bulunan, en çok sevgi ve muhabbet beslenen kimselerdir ve çocuğun, bu konumda olan ebeveyninin davranışlarını örnek alması, tekrarlanması ve alışkanlık haline getirmesi son derece doğaldır. Bu nedenle iyi ahlâkî özelliklere sahip nesillerin oluşması için ebeveynlerin çocuklarına olan yaklaşımları ve onlar için nasıl bir rol model oluşturdukları son derece önem arz etmektedir.

Kullarının duyusu, düşünüşü, hissediş gibi her türlü biyolojik ve psikolojik durumuna vâkıf olan Allah (cc), Kur'ân-ı Kerîm'de çeşitli peygamberlerin kıssaları vasıtasıyla insanlara yol göstermiştir. Birer beşer olarak peygamberler de dünya hayatının çeşitli hadiseleriyle ve aile fertleri ile imtihana tabi tutulmuşlardır. Kur'ân-ı Kerîm ebeveyn ve evlat olarak bazı peygamberlerden ve yüce şahsiyetlerden misaller getirerek onların birbirlerine karşı takındıkları tavırlar hakkında örnek alınacak anekdotlar nakletmektedir. Evlatlarından biri diğerini öldüren Hz. Âdem⁶, çok geç yaşta evlat sahibi olup kendisinden bu evladını kurban etmesi istenen Hz. İbrâhîm⁷, yıllarca evlat acısı ve hasreti çeken Hz. Ya'küb⁸, çağrısına kulak asmayan evladının gözleri önünde boğulmasına şahit olan Hz. Nûh⁹, hikmet-i ilâhî gereği babasız çocuk dünyaya getiren ve bu sebeple çeşitli iftiralara dûcâr olan Hz. Meryem¹⁰, Firavun'un zulmünden dolayı evladını bebekken nehre bırakmak zorunda

³ Saffet Köse, “Kültürel Formların Düşüşü ve İslami Yaşantının Sekülerleşmesi”, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi 35 (2020), 5.

⁴ Tâhâ 20/132.

⁵ Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî eş-Şâtıbî el-Gırnâtî, el-Muvâfaqât, haz. Ebû 'Ubeyde Âli Selmân (Huber: Dâru İbn Affân, 1997), 5/262.

⁶ el-Mâ'ide 5/27.

⁷ eş-Şâffât 37/102-103.

⁸ Yûsuf 12/84.

⁹ Hûd 11/42-43.

¹⁰ Meryem 19/27-28.

kalan Hz. Musa'nın annesi¹¹, baba-oğul risalet vazifesini üstlenen Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman¹² ile ilgili âyetler bunlardan bazılarıdır.

Çocuğun hem maddî hem manevî olarak hayata hazırlanmasının temelini ebeveynleri ile kurdukları ilişkiler oluşturmaktadır. Çocuklarıyla kuracakları iletişimde ebeveynin doğru bir model olması, çocuklara ve dolayısıyla gelecek nesillere kazandırılmak istenen dînî ve ahlâkî değerlerin oluşmasındaki en önemli noktadır. Bu nedenle ebeveynlerin çocukları ile birlikte oldukları zamanlarda sergileyecekleri davranışlarda ve onlara olan yaklaşımlarında bu hususa bilhassa önem vermeleri gerekmektedir.¹³ Bu çalışma Kur'ân-ı Kerîm'in, oluşturmaları için insanlara hedef olarak gösterdiği "hayırlı ümmet" in¹⁴ tohumlarının nasıl atılabileceği sorusuna yanıt bulabilmek maksadıyla hazırlanmıştır. Tabiidir ki böyle bir toplumun oluşması, toplumu oluşturan bireylerin bilhassa eğitimin en önemli evresi olan çocukluk döneminde ne ölçüde nitelikli bir eğitim alıp almadıkları ve kendilerine olumlu örnek olacak ebeveynlere sahip olup olmaması ile ilişkilidir. Bu bağlamda insanlar için hidayet rehberi olarak gönderilen Kur'ân-ı Kerîm'in mevzubahis eğitimin nasıl olması gerektiğine dair göstermiş olduğu ipuçlarını yakalayabilmeyi hedefleyen bu çalışma, konunun mahiyeti gereği Kur'ân-ı Kerîm'in konu ile ilgili verdiği misallerle sınırlıdır. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde Kur'ân-ı Kerîm'de bahsi geçen ebeveynlerin çocuklarına olan yaklaşımlarına dair örnekler tahlil edilecek, bu konuda Kur'ân-ı Kerîm'in işaret ettiği ilkeler tespit edilerek İslam'ın çocukların yetiştirilmesi açısından ebeveynlere biçtiği rol ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. Hayırlı Eş ve Evlat Sahibi Olmak İçin Dua Etmek

İnsanı erkek ve dişi olarak iki cinsten¹⁵ yaratan Allah (cc) kudretinin bir delili olarak bu iki cinsin arasına muhabbet vermiş¹⁶, evlilik kurumuyla insanın fizikî ve ruhî olarak sükûnet bulacağı bir nimet ortamı bahşetmiş, insanlara evlenip yuva kurmalarını tavsiye etmiştir.¹⁷ Hz. Peygamber (sas) de "Ben namaz da kılarım, uyurum da, oruç da tutarım, tutmadığım da olur, kadınlarla da evlenirim. Her kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir."¹⁸ buyurarak evlenmenin kendi

¹¹ Tâhâ 20/38-40.

¹² en-Nisâ' 4/163; en-Neml 27/15-16; Şâd 38/3.

¹³ İbrahim Turan, "Günümüz Aile Problemleri Çerçevesinde Kur'an'da Ebeveyn-Çocuk İlişkisi", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 35 (2013), 74; Halim Bilgin, Günümüz Ebeveyn-Çocuk İlişkisinde Yaşanan Problemler ve Kur'an'da Ebeveyn-Çocuk İlişkisi (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 69-73.

¹⁴ Âl-i 'İmrân 3/104, 110.

¹⁵ el-Hucurât 49/13.

¹⁶ er-Rûm 30/21.

¹⁷ Bkz. en-Nisâ' 4/3, 25; en-Nûr 24/32.

¹⁸ Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. Müslim Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-şâhîh*, nşr. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Fâryâbî (Riyad: Dâru Tayyibe, 2006), "Nikâh", 5. Ayrıca bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *es-Sünen*, thk. Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî (Riyad: Mektebetü'l-Me'ârif, 1999), "Nikâh", 1.

sünneti olduğunu belirtmiştir. Bir başka hadis-i şerifinde ise Allah Resûlü (sas) “Ey gençler! Evlenme imkânı bulanınız evlensin. Çünkü evlenmek, gözü haramdan çevirmek ve iffeti korumak için en iyi yoldur. Evlenme imkânı bulmayan da oruç tutsun. Çünkü orucun kişi için şehveti kesme özelliği vardır.”¹⁹ buyurur. Hz. Peygamber’in (sas) “En hayırlı nikâh en kolay olanıdır.”²⁰ hadisi ile de evlilik niyetinde olan kişilerin ve ailelerinin birbirlerine karşı anlayışlı olarak ve kolaylık sağlayarak evliliğin gerçekleşmesini kolaylaştırmaya yönelik bir anlayış içerisinde olmalarını tavsiye ettiği söylenebilir.

Başta kişiyi haramdan koruma olmak üzere evlilikten hâsıl olan hayırlar pek çoktur. Esas gaye ise aile kurumu ile insan neslinin temiz ve pak bir şekilde geleceğe aktarılmasıdır.²¹ et-Tahrîm Sûresi 6. âyet kişinin kendisini ve ailesini yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennemden koruması gerektiğini emretmektedir. Bu emri en güzel şekilde yerine getirebilmek de iyi bir eş seçimiyle başlar. Evlenme niyetinde olan kişiler eşlik vazifesini hakkıyla yapabilecek psikolojik ve fizyolojik olgunluğa sahip, güzel ahlâklı kimseyi tercih etmelidirler.²² Bu noktada ebeveynlerin evlilik konusunda çocuklarını yönlendirmeleri son derece önemlidir. Nitekim Hz. Peygamber (sas) “Birlikte olacağınız eşler konusunda seçici davranın, denginizle evlenin. (Kızlarınızı da) emsalleriyle evlendirin.”²³ ve yine “Kadın dört şey için nikâhlanır: malı, nesebi, güzelliği ve dindarlığı. Sen dindar olanı seç ki hayır ve bereket göresin”²⁴ buyurarak eş seçiminin önemine dikkat seçmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm ‘in hedeflediği aile modelinde “Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmayı sebebiyle...”²⁵ âyetinde belirtildiği gibi eşler üstün olan taraflarıyla diğer tarafın eksikliğini tamamlamakta, “...birbirinizle baş başa kalıp kaynaştınız...”²⁶ ifadesinde işaret edildiği üzere birbirleriyle bütünleşerek²⁷, “Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı”²⁸ ifadesindeki gibi huzuru yakalamaktadırlar.

Evlilik için en önemli basamaklardan biri sâlih\sâliha bir eş için Allah’a niyazda bulunmak, hayırlı bir yuva ve evlatlar için dua etmektir. Bu konuyla ilgili olarak nasıl

¹⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm el-Cu’fî el-Buhârî, *el-Câmi’u’s-Şâhih*, thk. Sıdkî Cemîl el-‘Attâr (Beyrut: Dâru’l-Fikr, ts), “Nikâh”, 3.

²⁰ Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, thk. Râid b. Sabrî İbn Ebû ‘Alefe (Riyad: Dâru’l-Hadâra li’n-Neşr ve’t-Tevzîf, 2015), “Nikâh”, 30-31.

²¹ M. Emin Özafşar vd., *Hadislerle İslam* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 4/16.

²² Mehmet Kızılkaya, *A’dan Z’ye İslam’da Çocuk Terbiyesi* (İstanbul: Hayat Yayınları, 2014), 102.

²³ İbn Mâce, “Nikâh”, 46.

²⁴ Buhârî “Nikâh”, 16; Müslim, “Rağâ”, 53.

²⁵ en-Nisâ’ 4/34.

²⁶ en-Nisâ’ 4/21.

²⁷ Saffet Köse, “Ailede Meşruiyet Temeli Olarak Nikâh”, *Küreselleşen Dünyada Aile (2009 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri)*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 125-126.

²⁸ en-Nağl 16/80.

dua edilmesi gerektiği, "Onlar, 'Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle.' diyenlerdir."²⁹ âyetiyle bildirilmiştir. Yine Kur'ân-ı Kerîm bize yaşları ilerlemiş olmasına rağmen Allah'tan ümidini kesmeyerek evlat sahibi olmak için duadan geri kalmayan iki peygamberden, Hz. İbrâhim ve Hz. Zekeriyya'dan bahseder.

1.1. Hz. İbrahim Örneği

Yaşı ilerlediği ve çok istediği halde evlat sahibi olamayan Hz. İbrâhim, "Rabbim bana sâlihlerden olacak bir evlat ver."³⁰ diyerek niyazda bulunmuştur. Evlat hasreti Hz. İbrâhim ve eşi Hz. Sâre için o boyuta varmıştır ki Hz. Sâre kendi eliyle yardımcıları Hacer'i Hz. İbrâhim ile evlendirmiş, Hz. İbrâhim de eğer bir erkek çocuğu olursa onu Allah için kurban etme sözünü vererek adakta bulunmuştur.³¹ Kısa süre sonra kendisine Allah tarafından "hilim sahibi bir oğul"³² müjdelenmiştir. Yine Hz. İbrâhim'in makbul duası karşılığında Cenab-ı Allah onu "sâlihlerden bir peygamber olarak İshak"³³ ile de müjdelemiştir.

Mümin için en önemli makamlardan biri sâlih olma makamıdır. Sâlih "salâh" kavramıyla ilintilidir. "İyi olmak, istikamet üzere olmak" gibi manalara gelir. Kur'ân-ı Kerîm'de sâlih kelimesi özel isim olarak geçtiği gibi, amel-i sâlih, muslih, sulh gibi aynı kökten kelimeler de kullanılmıştır.³⁴ Hz. İbrâhim de hem kendisi ve hem evladı adına sâlihlik makamında olmak için dua etmiştir.³⁵

1.2. Hz. Zekeriyya Örneği

Hız. Zekeriyya İsrailoğulları'na gönderilen, soyu Hz. Dâvûd oradan da Hz. İbrâhim'e dayanan, Beyt-i Makdis'in hizmetinde vazife alan bir peygamberdir. Hanımı ile Hz. Meryem'in annesi (İmran'ın karısı) kardeşidir.³⁶

Hız. Zekeriyya da Hz. İbrâhim gibi yaşlılık çağına ulaştığı halde evlat sahibi olamamıştı. Üstelik karısı da kısır idi. Kendisi Hz. Meryem'in bakımı vazifesini üstlenmişti. Mihraba her girdiğinde mevsimi olmayan yiyecekleri Hz. Meryem'in odasında görüyor, bu olağanüstü duruma şahitlik ediyordu. Allah'ın (cc) sonsuz gücü karşısında imkânsız diye bir şey olmayacağını bildiği için şöyle dua etmiştir: "Orada

²⁹ el-Furkân 25/74.

³⁰ eş-Şâffât 37/100.

³¹ Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 6/43.

³² eş-Şâffât 37/101. Bu ayette Hz. İbrâhim'e müjdelenen evlat Hz. İsmâil'dir. Bk. Muhammed et-Tâhir İbn Âşûr et-Tûnisî, *et-Taḥrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru't-Tûnisiyye, 1984), 23/149.

³³ eş-Şâffât 37/112.

³⁴ Ömer Dumlu - Mehmet Aydın, *Ana Konularıyla Kur'an* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2006), 122.

³⁵ Ebu Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî, *Mefâtîḥu'l-ğayb* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981), 26/101.

³⁶ İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' ed-Dımaşkî. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed es-Sellâme (Riyad: Dâru Tayyibe, 1999), 2/35.

(mabette) Zekeriyâ Rabb'ine dua edip dedi ki: Rabbim! Bana katından temiz bir nesil bahşet. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin"³⁷ Hz. Zekeriya'nın bir diğer duasını ise Kur'ân-ı Kerîm şöyle haber vermektedir: "Bu, Rabbinin, Zekeriya kuluna olan merhametinin anılmasıdır. Hani o, alçak sesle rabbine (şöyle) yalvarmıştı: 'Rabbim! Şüphesiz kemiklerim gevşedi. Saçım sakalım ağardı. Sana yaptığım dualarda (cevapsız bırakılarak) hiç mahrum olmadım. Gerçek şu ki ben, benden sonra gelecek akrabalarım(in isyankâr olmaların)dan korkuyorum. Karım ise kısırdır. Bana kendi tarafından; bana ve Yakub hanedanına varis olacak bir çocuk bağışla ve onu hoşnutluğuna ulaştırmış bir kimse kıl!"³⁸ Hz. Zekeriyâ'nın bu duasındaki arzusunun, bir önceki nesilden aldığı değerleri yaşatan, sağlam şahsiyetli, hayırlı işleri devam ettirecek ve Allah'ın rızasını kazanacak bir evlat olduğu açıkça görülmektedir.³⁹

Allah rızası esas alınarak kurulan yuvayı şenlendirecek olan evlattır. Ebeveyne düşen Hz. Zekeriyâ'nın duruşunda olduğu gibi duada kararlı ve ümitvar olmaktır. Takdir ise Allah'ındır. Zira "Göklerin ve yerin egemenliği Allah'a aittir. O dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları bahşeder, dilediğine de erkek çocukları bahşeder. Yahut erkek ve kız çocuklarını birlikte verir. Dilediğini de çocuksuz bırakır. Şüphesiz O her şeyi bilir, her şeye gücü yeter."⁴⁰

Hz. İbrâhim'in yaptığı dua ve yukarıda zikredilen el-Furkân Sûresi 74. âyet bağlamında Müslümanın eşi ve evlatları için, onların hayırlı işlerle uğraşan kimseler, dünya ve ahirette saadet kaynağı, başkalarını da düzeltici (muslih) insanlar olmaları için dua etmesi gerekliliği, birçok insanın gözden kaçırdığı çok mühim bir noktadır. Zira dua, temenni edilen bir husus hakkında Allah'a yakarmak ve O'nu yardıma çağırmasıdır. Kulun kendi üzerine düşen kısmı yerine getirdikten sonra yaptığı samimi duaya Allah tarafından karşılık verileceği pek çok âyette ifade edilmiştir.⁴¹

2. Sevgi ve Şefkat

İnsanı değerli kılan özelliklerinden biri, gönlünde yeşerttiği güzel duyguları çevresindekilere aktarabilme kabiliyetidir. Duyguların en asili kuşkusuz sevgidir. Zira "Ey iman edenler! Hepiniz topluca barış ve güvenliğe (İslâm'a) girin..."⁴² buyruğuyla İslâm'ın davet ettiği barış ve güvenliğin insanlar arasında sağlanmasının yegâne yolu, insanların karşılıklı olarak bu duyguya sahip olmalarıdır. Evlat sevgisi ise Allah'ın en vahşi hayvanlara dahi bahşettiği bir nimettir. Bilhassa anne, "Annesi onu zahmetle karnında taşıdı, zahmetle doğurdu."⁴³ âyetinde de anlatıldığı üzere bin bir meşakkatle büyüttüğü evladına karşı ayrı bir hassasiyet taşır. Ancak her davranışta olduğu gibi sevgide de itidali elden bırakmamak gerekir. Aynı ölçü şefkat ve merhamet hisleri için

³⁷ Âl-i 'İmrân 3/38.

³⁸ Meryem 19/2-6.

³⁹ Emine Arıkan, *Kur'an-ı Kerim'de Ebeveyn-Evlat İlişkileri* (Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 60.

⁴⁰ eş-Şûrâ 42/49-50.

⁴¹ el-Bakara 2/186; İbrâhîm 14/39; en-Neml 27/62; eş-Şâffât 37/75; Mü'min 40/60.

⁴² el-Bakara 2/208.

⁴³ el-Ahķâf 46/15.

de geçerlidir. Bazı aileler aşırı düşkünlük sebebiyle çocuklarına özel alan bırakmamakta, onların ruhen ve bedenen gelişimlerine bilmeden mani olmakta, özgüvenlerinde ciddi hasarlara sebebiyet vermektedirler. Çocuk-ebeveyn ilişkisinde sevginin hududu Kur'ân-ı Kerîm'de, aynı zamanda baba olan peygamber kıssaları vasıtasıyla çizilmiştir.

2.1. Hz. Nûh Örneği

Kur'ân-ı Kerîm kendine inanmayan inkârcı oğlunun affi için Cenab-ı Allah'a yalvaran ve bu sebeple ikaz edilen Hz. Nûh'tan şöyle bahsetmektedir: *"Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nûh, gemiden uzakta bulunan oğluna, 'Yavrucuğum! (Sen de) bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma!' diye seslendi. Oğlu, 'Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım.' dedi. (Nûh) 'Bugün Allah'ın emrinden (azabından), merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur.' dedi. Aralarına dalga girdi, böylece o da boğulanlardan oldu. (Nihâyet) 'Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut!' denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemi de) Cûdî (dağının) üzerine yerleşti ve 'O zalimler topluluğunun canı cehennem!' denildi. Nûh Rabbine dua edip dedi ki: 'Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vaadin ise elbette haktır. Sen hâkimler hâkimisin.' Allah buyurdu ki: 'Ey Nûh! O asla senin aileden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olmamanı öğütlerim.'"*⁴⁴

Bir baba şefkatiyle evladının gözü önünde boğulmasına kahrolan Hz. Nûh, Allah'ın *"O senin aileden değildir."* ikazından sonra *"... Ey Rabbim! Ben senden hakkında bilgim olmayan şeyi istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, ben ziyana uğrayanlardan olurum!"*⁴⁵ sözleriyle, evlat dahi olsa bâtil yolda olan kişi hakkında hissî hareket etmemek ve haktan ayrılmamak hususunda tüm ebeveynlere örnek teşkil edecek bir duruş sergilemiştir.

Günümüzde ebeveyn-çocuk ilişkilerine bakıldığında çoğu kez bunun aksi bir manzarayla karşılaşılmaktadır. Kendi çektikleri maddî ve manevî sıkıntıları çocuklarının çekmesini istemeyen ana babalar, iyi niyet fakat yanlış yaklaşımlarla çocuklarının hatalarına göz yummakta, zaman zaman onların dinen ve ahlâken uygun olmayan eylemlerine dahi göz yummaktadırlar. Bazen de bireyler kendi iç dünyalarında sağlıklı bir şekilde ayakları yere basmayan duyguları sebebiyle çocuklarını sevme ve onların bakımı konusunda itinalı davranmış olma adına, marka takıntıları, popüler ve lüks mekânlarda vakit geçirme, teknolojik aletlerle baş başa bırakma, müsriflik gibi olumsuz sonuçlara yol açabilecek davranışları görmezden gelmekte; bu yaklaşım ise aşırı ilgi ve imkânlar içinde boğulan, doyumsuz, mutsuz, hazırıcı, egoist, geçimsiz, fedakârlık yapmayı acizlik addeden çocukların sayısını gitgide artırmaktadır. Elbette ki bu özelliklere sahip bir gençlik, İslam ahlâkına sahip bir gençlik olmaktan uzaktır.

⁴⁴ Hûd 11/42-46.

⁴⁵ Hûd 11/47.

Bu bağlamda ebeveynler, Allah'ın ve kulların haklarına tecavüz noktasında evlatlarını frenlemeli, onlara doğruyu göstermeli, yanlış yollara sapmamaları için gerekli müdahaleyi yapmalı, sevgi şefkat ve ilgide ölçüyü muhafaza edip aşırıya kaçmamalıdır.

2.2. Hz. Yakûb-Hz. Yûsuf Örneği

Çocuklara gösterilen sevgi ve merhamet hususunda gözetilecek ölçü, çocuklar arasındaki adaletin sağlanması konusunda da son derece önemlidir. Aynı ana babadan dünyaya gelmelerine rağmen kardeşler farklı karakter ve huylara sahiptirler. Bazı evlatlar ebeveynlerine karşı sevgi, itaat, ihtiram ve şefkat hisleriyle yaklaşırken, bazıları saygı sınırını zorlayabilmektedirler. *"Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir. Allah'ın katında ise büyük bir mükâfat vardır."*⁴⁶ âyetinde belirtildiği gibi kul, evlatları ve malları ile sınılanır.

Ana babalar, kardeşler arasında adil davranmakla mükelleftirler. İhtiyaçlarını giderme, ilgilenme ve koruyup kollama açısından onlara eşit davranmalıdırlar. Aksi takdirde evlatlar arasında nefret ve kıskançlık gibi nahoş durumlar zuhûr edebilir. Buna en meşhur misal Hz. Ya'kûb ile acısıyla gözlerini kaybedecek kadar üzüldüğü⁴⁷ oğlu Hz. Yûsuf'un başlarından geçenlerdir. Kur'ân-ı Kerîm'de 'kıssaların en güzeli'⁴⁸ olarak tasvir edilen ve hakkında müstakil bir sûre bulunan Hz. Yûsuf'un ve babasının imtihanından çıkarılacak pek çok ders vardır. Hz. Yûsuf'un kardeşlerinin, babalarının onu kendilerinden daha çok sevdiğini düşünerek, gezmeye götürme bahanesiyle Hz. Yûsuf'u öldürmeye kast edecek kadar kinlenmeleri kardeş kıskançlığının varabileceği sınırlara örnek teşkil etmesi bakımından dikkat çekicidir.⁴⁹ Zira tarih tekerrürden ibarettir ve beşer olarak insanlar pek çok ortak noktada buluşmakta, bilhassa ailevi ilişkilerde benzer tepkiler gösterebilmektedirler.

Tarihi bir gerçek olarak kardeşler arasındaki kıskançlık evrenseldir.⁵⁰ Hz. Âdem'in iki oğluya başlayan ve birinin diğerini öldürmesiyle neticelenen⁵¹ kardeş kıskançlığı serüveni her toplumda farklı tezahürleriyle gerçekleşmiştir. İlk çocukların ikinci çocuğun dünyaya gelmesiyle beraber kendilerine gösterilen sevgi ve ilginin yok olacağından korkup anne babalarını paylaşmak istememeleri, kardeş kıskançlığının temel çıkış noktalarındandır.⁵²

Kıskançlık, ebeveynlerin çocuklarına ilgi gösterme hususunda adaleti sağlayamadığı durumlarda kardeşler arasında kendini önce pasif olarak gösterir. Surat asmak, mesafeli tavırlar, ses tonunu değiştirme gibi tepkiler pasif kıskançlık örneklerindedir. Derinleşen kıskançlıklarda ise aşağılamak, suçlamak, tehdit etmek,

⁴⁶ el-Enfâl 8/28.

⁴⁷ Yûsuf 12/84.

⁴⁸ Yûsuf 12/3.

⁴⁹ Konu ile ilgili bk. Yûsuf 12/8-15.

⁵⁰ Nusret Kaya, *Psikoestetik* (İstanbul: Pegasus Yayınları, 2010), 346.

⁵¹ el-Mâ'ide 5/27-30.

⁵² Hans Zulliger, *Çocukta Ruhsal Bozukluklar ve Tedavisi*, çev. Kamuran Şipal (İstanbul: Cem Yayınevi, 1996), 116-124.

acı vermek, dışlamak gibi aktif tepkiler ortaya çıkar.⁵³ Nitekim Hz. Ya'küb oğlu Hz. Yûsuf'a gördüğü rüyayı kardeşlerine anlatmamasını tembih ederken *"Sonra seni kiskandıklarından sana tuzak kurarlar."*⁵⁴ diyerek kıskançlığın varabileceği hududu peygamber önsezisiyle tahmin etmiş ve oğlunu ikaz etmiştir. Bununla birlikte burada, kardeşlerinin Hz. Yûsuf'u kıskanmalarını, Hz. Ya'küb'un çocukları arasında adaletsizlik yaptığının bir sonucu olarak algılamamak gerekir. Zira Hz. Ya'küb, bir peygamber olmakla birlikte aynı zamanda bir babadır ve babalar bazı hasletleri nedeniyle çocuklarından bazılarını daha çok teveccüh gösterebilirler. Bu durum, eğer aksini düşündürecek bir karîne mevcut değilse, adaletsizlik olarak değil kalbin fitrî bir eğilimi olarak kabul edilmelidir. Hz. Ya'küb'un Hz. Yûsuf'a olan düşkünlüğü de ona karşı duyduğu fazladan şefkat ve merhamet olarak değerlendirilebilir ki bu durum onun diğer çocuklarına karşı şefkat ve merhamet göstermediği anlamına gelmemektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Ya'küb'un diğer çocuklarına karşı adaletsiz davrandığına dair bir bilgi olmadığı gibi kardeşlerinin Hz. Yûsuf'a kötülük ettiklerinden neredeyse emin olmasına rağmen Hz. Ya'küb onları suçlamamış, onlara beddua etmemiş, *"...Artık bana düşen sabr-ı cemîldir."*⁵⁵ demekle kifâyet etmiştir.

Küçük kardeşe duyulan kıskançlık genelde saldırganlık olarak tezahür eder.⁵⁶ Nitekim Hz. Yûsuf'un kardeşleri de *"Yûsuf'u öldürün yahut onu uzak bir yere atın ki babanızın sevgi ve teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da tövbe ederek sâlih kimseler olursunuz, babanızla münasebetleriniz düzelir, işiniz yoluna girer."*⁵⁷ diyerek kardeşlerinin canına kast etmişlerdir.

Bireyin çocukluğunda kazandığı güven duygusu, psikolojide en önemli duygulardan biri olarak kabul edilir. Çocuk anne babadan gördüğü sevgi, ilgi ve şefkate göre ya bunların misli olan olumlu duygular üretir ya da ebeveyninin adaletine güvenmeme gibi olumsuz duygular geliştirir. Bu noktadan hareketle evlatlar arasında yapılan en küçük adaletsizliğin dahi büyük bazen de telafi edilemez sonuçlar doğurabileceği gerçeği anne babaların çok hassasiyet göstermeleri gereken hususlardandır.⁵⁸

3. Değer Verme-İstişare

Ebeveynler evlatlarını iyi terbiye etmekle mükelleftirler. Bununla birlikte çocuklarının hayatlarını kendi hayatlarının uzantıları gibi görmeleri ve bunun bir sonucu olarak onlar üzerinde her türlü tasarruf hakkına sahip olduklarını düşünmeleri ebeveyn-çocuk ilişkisi açısından oldukça yanlış bir tutumdur. Zira

⁵³ Leyla Navaro, *Haset ve Rekabet Kendi Kuyruğunu Yiyen Yılan* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011), 30.

⁵⁴ Yûsuf 12/5.

⁵⁵ Yûsuf 12/83.

⁵⁶ Arthur T. Jersild, *Çocuk Psikolojisi*, çev. Gülseren Günçe (Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1976), 440.

⁵⁷ Yûsuf 12/9.

⁵⁸ Faruk Vural, "Yûsuf Suresi Bağlamında Kıskançlık ve Haset Duygularına Psikolojik Bir Yaklaşım", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2011), 143.

çocuklar ayrı birer bireydirler. Ana babalarıyla aynı bakış açısına, aynı zevklere sahip olmalarını beklemek ve bununla bağlantılı olarak onları yapmak istemedikleri ve becerileri de olmayan meslekler seçmeye ve tercihler yapmaya zorlamak onların kişilikleri üzerine yapılan bir nevi zulüm, hayatlarına yapılan haksız bir müdahale olarak kabul edilmelidir.

Çocuktan söylenenlere şartsız itaat etmesi beklenmemeli, gerekçeler net bir şekilde anlatılmalı, çocuk hakka, doğruya, adalete yönlendirilmelidir. Körü körüne uygulanan yaptırımlarda tutarsız olunma ihtimali çok yüksektir.⁵⁹ Ayrıca temyiz çağına geldikten sonra çocuğun kendisi ile ilgili olanlar başta olmak üzere aile hakkında kararlar alınırken çocuklarla da istişare edilmelidir.

Çocuklarla konuşulurken yaptıkları davranışlar üzerinden onlarla konuşulmalı, hata işlemeleri durumunda da kişilikleri üzerinden değil fiil üzerinden açıklama yapılmalı ve gerekli yaptırımlar uygulanmalıdır. Şurası bir gerçektir ki nedeni açıklanmadan uygulanan yaptırımlarda çocuğun yaptığı yanlış tekrarlama ihtimali oldukça fazladır. Çocuğun kişisel gelişimine olumlu katkıda bulunmak ve çocuğun alınan kararlara uymasını sağlamak için çocuğa davranışlarının sebep olabileceği neticeler hakkında anlayacağı düzeyde bilgilendirmeler yapılmalı, ondan göstermesi istenen hal ve tavırların gerekçesi izah edilmelidir.

3.1. Hz. İbrahim-Hz. İsmail Örneği

Allah'a verdiği sözden dolayı kendisini kurban etmesi gerektiğini ve bu konuda oğluna ne düşündüğünü soran Hz. İbrâhim ve oğlu İsmâil'in yaşadıkları, ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkilerine dair önemli ipuçları vermektedir. Şöyle ki; Hz. İbrâhim'in çok yaşlı olduğu ve evlat sahibi olmak istediği bâlâda zikredilmişti. Hz. İbrâhim bunu o kadar çok istiyordu ki eğer bir evladı olursa onu Allah için kurban etmeyi adadı. Allah onun duasını kabul etti ve ona halîm (uysal) bir evlat müjdeledi.⁶⁰ Hz. İsmâil dünyaya geldi. Allah'tan gelen emirle eşi Hz. Hacer'i ve çok sevdiği yavrusunu bir başlarına ekinsiz bir arazi olan Mekke'ye⁶¹ bırakmak zorundan kaldı. Bu ağır imtihanın güzel bir ikramı olarak Allah (cc) zemzem suyunu ortaya çıkardı. Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesine göre "Çocuk⁶² kendisiyle birlikte koşup yürüyecek yaşa gelince

⁵⁹ Nevzat Tarhan, *Aile Okulu* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 43.

⁶⁰ eş-Şâffât 37/101.

⁶¹ İbrâhîm 14/37.

⁶² Bu çocuğun İsmâil mi yoksa İshak mı olduğu hakkında tefsirlerde çeşitli görüşler bulunmaktadır. Taberî ve İbn Atiyye bu çocuğun İshak olduğunu ifade ederlerken, Zemahşerî ve Râzî her iki görüşte olanların delillerini açıklayarak doğruyu Allah'ın bildiğini söylemektedirler. Bk. Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî (Kahire: Dâru Hicr, 2001), 19/578; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâ'iki ğavâmiği't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vîl*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Alî Muhammed Muavvaz (Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân, 1998), 5/224-225; Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Gırnâtî İbn 'Atiyye el-Endelüsî, *el-Muharrerü'l-vecîz fi tefsiri'l-kitâbi'l-'azîz*, thk. Abdusselâm Abduşşâfi Muhammed (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001), 4/480; Râzî, *Mefâtihü'l-ğayb*, 26/153-155. Fakat eş-Şâffât

İbrâhim ona, 'Yavrum, ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?' dedi. O da, 'Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın.' dedi."⁶³

Hız. İbrâhim rüyasında oğlunu boğazladığını görmüştü. Peygamberlerin rüyalarının da vahiy kabîinden olduğu düşünülecek olursa burada Hız. İbrâhim'in daha önce yaptığı adağın Allah tarafından kendisine hatırlatılmış olduğu söylenebilir. Bunun emir olduğunu anlayan Hız. İbrâhim oğluna şefkatle 'oğulcuğum' diye hitap edip onun fikrini sormakla, oğlunun da emre itaat ecrini almasını murat etmiştir.⁶⁴

İlâhî takdirin tecellisi olarak zaman zaman insanlar çeşitli imtihanlarla sınanırlar. Bu imtihanlardan bazısı, bu örnekte olduğu gibi evlatlarla ilgili olabilir. Çocuğa dair kararlar alınırken, şartlar ne kadar çetin, durumlar ne kadar çetrefilli olursa olsun, çocuğa da söz hakkı tanınmalı, sorgulanmaya açık olmayan hükümler verilip çocuk zorla tahakküm altına alınmamalıdır. Hız. İbrâhim'in, gördüğu rüyaya binâen bir emrivaki yapmak yerine Hız. İsmâil ile istişare etmesi ebeveynin çocuğa yaklaşımının gerek iletişim gerekse çocuğa değer verildiğinin hissettirilmesi bakımından önemini göstermektedir.⁶⁵

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de bahsi geçen peygamberlerden baba olanların evlatlarıyla ilişkilerine bakıldığında, fikirlerini özgürce belirten evlatların, hayırlı işlerde babalarına yarenlik yaptıkları görülmektedir. Bu bağlamda yine oğlu İsmâil ile birlikte dualar eşliğinde Kâbe'nin duvarlarını yükselten Hız. İbrâhim örneği zikredilebilir.⁶⁶

3.2. Hız. Dâvud-Hız. Süleyman Örneği

İbranice 'en çok sevilen kişi, göz bebeği' gibi anlamları olan ve Kitab-ı Mukaddes'te ismi 'Dâvîd' veya 'Dâvid' şeklinde geçen Hız. Dâvûd, Yahudi kaynaklarında bir peygambere ithaf edilemeyecek, ismet sıfatına uygun düşmeyen hallerle anılır.⁶⁷ Kur'ân-ı Kerîm'de ise kendisinden, "Zebur" verilen⁶⁸, demiri yumuřatıp⁶⁹ ondan zırh yapma sanatını bilen⁷⁰, saltanatının kuvvetlendirildiği,

---

sûresinin 112-113. âyetlerinden hareketle Hız. İbrâhim'in ilk oğlunun İsmâil olduğu anlaşılmaktadır. Kurban edilmek istenen de ilk çocuk olduğuna göre onun Hız. İsmâil olması kuvvetle muhtemeldir. Asıl dikkat çekilmesi gereken nokta ise kişilerden ziyade baba ve oğlu Allah'ın emri karşısında gösterdikleri itaattir.

⁶³ eş-Şâffât 37/102.

⁶⁴ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili* (İstanbul: Nebioğlu Basımevi, 1962), 6/4062.

⁶⁵ Turan, "Günümüz Aile Problemleri Çerçevesinde Kur'an'da Ebeveyn-Çocuk İlişkisi", 88-89.

⁶⁶ el-Bakara 2/125, 127.

⁶⁷ M. Emin Özafşar vd., *Hadislerle İslam*, 6/81.

⁶⁸ en-Nisâ' 4\163.

⁶⁹ Sebe' 34\10.

⁷⁰ el-Enbiyâ' 21\80.

kendisine hikmet ve “hakkı batıldan ayırma/fasl-ı hitab” kabiliyetleri verilen⁷¹, ilim ehli⁷², kuvvet sahibi ve Allah’ı çokça anan⁷³ bir peygamber olarak bahsedilir.

Kur’ân-ı Kerîm’de zikredilen bu özellikleri ile birlikte hadislerde de sıkça kendisinden bahsedilen Hz. Dâvûd’un soyu ve hayat hikâyesine dair İslâmî kaynaklarda tafsilatlı bilgi bulunmamaktadır. Bu konuda İslâmî kaynaklarda yer alan bilgiler isrâiliyât kabîlinden olup Ahd-i Atîk’te yer alan bilgilerle yüksek oranda benzerlik arz etmektedir.⁷⁴

Hz. Peygamber (sas) de zaman zaman Hz. Dâvûd’un hayatından misaller vermiş, “Allah’ın en çok hoşnut olduğu oruç Dâvûd’un orucudur. O yılın yarısını oruçlu geçirirdi. Yüce Allah’ın en çok hoşnut olduğu namaz da Dâvûd’un namazıdır. O gecenin yarısını uyku ile geçirir, sonra kalkıp namaz kılar, sonra gecenin kalanında yine uyurdu.”⁷⁵ buyurarak onun ibadet hayatını örnek olarak anlatmıştır.

İsmi, “doğru, dürüst, selim” manalarına gelen Yahudilik’te ve Hıristiyanlık’ta sadece kral, İslâm’da ise hükümdar-peygamber kabul edilen Hz. Süleyman da babası Hz. Dâvûd gibi İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir.⁷⁶ Kur’ân-ı Kerîm onu, “*O ne güzel bir kuldu, doğrusu O daima Allah’a yönelirdi.*”⁷⁷ âyetiyle övmüş, Allah katında yüce bir mevkide olan⁷⁸, kendine ilim ve her şeyden nasip verilmiş, kuşdili⁷⁹ ve karıncaların dili öğretilmiş⁸⁰, rüzgârlara⁸¹ ve cinlere⁸² hükmetme saltanatı olan bir peygamber olarak tanıtmaktadır.

Kur’ân-ı Kerîm’de “*Dâvûd ve Süleyman’ı da (an). Bir zaman, bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı: bir gurup insanın koyun sürüsü, geceleyin başıboş bir vaziyette bu ekinin içine dağılıp ziyan vermişti. Biz onların hükmünü görüp bilmekte idik. Biz hüküm vermeyi Süleyman’a kavratmıştık. Zaten her birine hükümranlık ve ilim vermiştik. Dâvûd ile birlikte, Allah’ı tespih etmeleri için dağları ve kuşları onun emrine verdik. Bunları yapan biz idik.*”⁸³ âyetine dair bir mahkeme hadisesinden bahsedilir. Rivâyete göre bir adam tarlasına giren koyunlardan dolayı zarar gördüğü iddiasıyla koyunların sahibinden davacı olmuş Hz. Dâvûd ve Hz. Süleyman da konuyla ilgili ayrı hükümler vermişlerdir. Şöyle ki; Dâvûd, ekinlerin tahribatına tazminat olarak koyunların tarla

71 Şâd 38\20.

72 en-Neml 27\15.

73 Şâd 38\17.

74 Abdullah Aydemir, *İslami Kaynaklara Göre Peygamberler* (Ankara: TDV Yayınları, 1992), 151; Ömer Faruk Harman, “Dâvûd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 9/21.

75 Müslim, “Sıyâm”, 190.

76 Ömer Faruk Harman, “Süleyman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/56.

77 Şâd 38/30.

78 Şâd 38/40.

79 en-Neml 27/15-16.

80 en-Neml 27/18.

81 el-Enbiyâ’ 21/81.

82 en-Neml 27/17.

83 el-Enbiyâ’ 21/78-79.

sahibine verilmesini hükmetmiştir. Süleyman ise babasına bu hükmün değiştirilmesi gerektiğini, verilen cezanın ağır olduğunu söylemiş ve şöyle bir öneride bulunmuştur. Tarla eski haline gelinceye kadar koyunların sahibine verilmeli, o tarlanın bakımıyla ilgilenmeli, koyunlar da tarla sahibine verilmeli o da bu süre zarfında koyunların yününden, sütünden istifade etmeli ve nihâyet zarar karşılınca mallar sahiplerine verilmelidir. Hz. Dâvûd, Hz. Süleyman'ın bu hükmünü beğenir ve kendi verdiği hükümden vazgeçer.⁸⁴

Yine Buhârî'nin zikrettiği bir rivâyette Hz. Dâvûd'un, başka bir mesele hakkında da oğlunun verdiği kararlar hükmünden vazgeçtiği nakledilmiştir. Hadise iki çocuktan birini kurda kaptıran iki kadının her ikisinin de kalan çocuğun kendi çocukları olduğunu iddia etmeleriyle vuku bulmuştur. Hz. Süleyman "Bıçakla çocuğu ikiye bölelim aranızda pay edelim." diyerek kadınların vereceği tepkiyi ölçmüş, "Çocuk benim değildir." diyen kadına çocuğu vermiştir. Babası aksine bir hüküm verdiği halde, asıl annenin evladının öldürülmesine dayanmadığı için ondan vazgeçen kadın olduğuna karar vermiş, Hz. Dâvûd da bu kararı onaylamıştır.⁸⁵

Vahye mazhar olmuş bir babanın, kul hakkına müteallik böylesine önemli bir davada ve ekin davası sırasında da İbn Abbas'ın rivayetine göre⁸⁶ on bir yaşında bulunan oğlunun hükmünü mantıklı bularak kendi hükmünün önüne geçirmesi dikkate şayandır. Bazen çocukların babalarından daha doğru kararlar verebileceklerini gösteren bu misaller, alınacak kararlar ve yapılacak tercihler hususunda çocukla istişare edilmesinin, onun görüşüne değer verilmesinin ve isabetli kararlar verdiği zaman onun görüşünün tercih edilmesinin gerekliliği hususunda ebeveynlere ışık tutmaktadır.

3.3. Hz. Şuayb Örneği

Hz. Şuayb yaşam düzeyleri gayet yüksek olan ancak ölçü ve tartıda hilekârlık yapan Eyke halkına gönderilmiş ve onları Allah'a kulluğa davet eden peygamberdir.⁸⁷ Onlar ise peygamberlerini dinlememişler neticede korkunç bir sarsıntıyla Semûd halkının helâk olduğu gibi helâk olmuşlardır.⁸⁸ Öyle ki Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesiyle sanki hiç yaşamamış gibi olmuşlar⁸⁹ ancak inananlar ve Hz. Şuayb bu helâkten kurtulmuştur.

⁸⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî, *Fethu'l-kadîr: el-câmi' beyne fenneyi'r-rivaye ve'd-diraye min 'ilmi't-tefsir*, thk. Yûsuf el-Gûş (Beyrut: Dâru'l-Marife, 2007), 942. İlgili rivayetin farklı varyantları için bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 16/322-328.

⁸⁵ Buhârî, "Enbiyâ", 40; Müslim, "Akdîye", 20.

⁸⁶ Râzî, *Mefâtîhu'l-ğayb*, 22/190.

⁸⁷ Hûd 11/84-86, Ayrıca bk. el-A'râf 7/85-91; el-Hacc 22/44; el-Kaşaş 28/45; el-Ankebût 29/36.

⁸⁸ Hûd 11/94-95.

⁸⁹ el-A'râf 7/90-92.

Hız. Musa ile Hız. Şuayb aynı çağda yaşayan iki peygamberdir. Hız. Musa kaza ile bir insanı öldürmüş ve yaşadığı yeri bırakıp Medyen tarafına gitmiştir.⁹⁰ el-Şaşaş Sûresi'nde bu hadise şöyle zikredilmektedir: *"Musa, Medyen suyuna varınca, orada (hayvanlarını) sulayan birçok insan buldu. Onların gerisinde de (hayvanlarını suyun olduğu yerden) geri çeken iki kadın gördü. Onlara 'Derdiniz nedir?' dedi. Şöyle cevap verdiler: 'Çobanlar sulayıp çekilmeden biz (onların içine sokulup hayvanlarımızı) sulamayız; babamız da çok yaşlıdır.'"*⁹¹ Bu kızlar Hız. Şuayb'ın kızları, bahsi geçen ihtiyar baba da Hız. Şuayb'dır.⁹² *"Bunun üzerine Mûsâ, onların hayvanlarını sulayıverdi. Sonra gölgeye çekilip, 'Ey rabbim! Bana lütfedeceğin her türlü hayra muhtacım!' diye niyazda bulundu. Bu esnada kızlardan biri utangaç bir eda ile yürüyerek yanına geldi; 'Bizim yerimize (hayvanlarımızı) sulamanın karşılığını ödemek üzere babam seni çağırıyor.' dedi. Mûsâ, babalarının yanına gelip de ona başından geçenleri anlatınca, 'Korkma, zalimler guruhundan kurtuldun.' dedi."*⁹³

Bu kıssada konumuzla ilgili olarak asıl vurgulamak istediğimiz nokta Hız. Şuayb'ın olayın bu noktasından sonra, *"O iki kızdan biri, 'Babacığım, onu ücretle tut. Çünkü ücretle istihdam edeceğin en iyi kimse, güçlü ve güvenilir olandır dedi."*⁹⁴ âyetinde belirtildiği üzere, kızlarından birisinin yaptığı teklif üzere Hız. Musa'ya anlaşma teklif etmiş olmasıdır.

Abdullah b Mesûd'a göre, insanların en ferasetlisi olan üç kişiden biri, âyette anlatılan hadisede babasına Hız. Musa'yı ücretle tutmasını teklif eden kızdır.⁹⁵ Zira babası neden O'nu tutmaları gerektiğini sorduğunda kızı: *"Babacığım o on erkeğin kaldıracabileceği kayayı kaldırdı, beraber gelirken benim önümden yürüdü."*⁹⁶ diyerek Hız. Musa'nın gücünün ve iffetinin farkına varmış ve çekinmeden düşüncesini babasıyla paylaşmıştır.

Günümüzde dahi bazı bölgelerde kız çocuklarının ikinci sınıf evlat muamelesi gördüğü olgusundan hareketle Hız. Şuayb'ın, kızının genç bir adamı övmesi karşısında takındığı tavır ve kızının Hız. Musa hakkında yaptığı tavsiyeyi dinlemesi baba-kız ilişkisi açısından, evladın fikirlerini özgür bir biçimde söylemesine güzel bir örnek teşkil etmektedir. Günümüz dünyasında fikir ve görüşlerine değer vererek bu doğrultuda hareket etmek bir yana şiddete, aşağılamaya ve cinayete maruz kalan kadınların sayısının halen daha çok yüksek olduğu düşünülecek olursa; Kur'ân-ı Kerîm'in, gönderilmiş olduğu dönemden asırlarca önce yaşanmış bu hadiseyi örnek olay olarak zikretmesi daha dikkat çekici bir hâl alacaktır. Şöyle ki buradan, diğer pek çok meselede de olduğu gibi, insanlığın zihniyet ve eylem açısından kat etmesi gereken daha çok mesafe olduğu sonucu çıkarılabilir.

⁹⁰ el-Şaşaş 28/15-22.

⁹¹ el-Şaşaş 28/23.

⁹² İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l 'azîm*, 10/451.

⁹³ el-Şaşaş 28/24-25.

⁹⁴ el-Şaşaş 28/26.

⁹⁵ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l 'azîm*, 10/453.

⁹⁶ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l 'azîm*, 10/452.

4. Nasihat Etme

Çocuk çoğu kez hata yaparak doğruyu bulur. Ebeveynlere düşen görev ise geri dönüşü mümkün olmayan yanlışlara mahal vermemek için çocuğu doğruya sevk etmektir. Şüphesiz bu yönlendirmede en önemli kısım, öncelikle ebeveynlerin kendi davranışlarıyla çocuğa örnek olmaları, sonra da çocuğa sözlü olarak yapacakları tavsiyelerdir.

Çocuğa tavsiyede bulunulurken onun da bir birey olduğu unutulmamalı, incitici sözcüklerden kaçınmalı, çocuğa da söz hakkı tanınmalı ve konu ile ilgili fikirleri sorulmalıdır. Çocuğun gelişiminde aile içindeki iletişim çok önemlidir. Ebeveynlerin çocukla kuracağı ilişkinin niteliği, çocuğun kişilik gelişimi, özgüven sahibi olması, kendi kendine iş yapabilme becerisi kazanmasını ve belki de en önemlisi bir birey olarak kendinin farkına varmasını sağlaması bakımından son derece önem arz eder.⁹⁷ Kendini rahat bir şekilde ifade edebilen çocuk problemlerle daha kolay başa çıkabilir, hayatta sağlıklı bir duruş sergiler. Demokratik aile tiplerinde anne babalar hayat yolculuğunda çocuklarına kılavuzluk yaparken, onun verdiği kararlara saygı duyarlar.⁹⁸ Tecrübeler ve inanılan doğrular aktarılırken çocuğun anlayabileceği dili kullanmak, çocukla uygun mesafeden konuşmak, göz kontağı kurmak, çocuğu da dinlemek etkin metotlardandır.⁹⁹

4.1. Hz. Lokmân Örneği

Kur'ân-ı Kerîm çocuğa nasıl öğüt verilmesi gerektiği konusunda Hz. Lokmân'ı örnek gösterir. Habeş asıllı bir köle olan Hz. Lokmân'ın doğum yeri ve yaşadığı zamanla ilgili kesin bilgiler bulunmamaktadır. Rivâyetlere göre Hz. Dâvûd'a yetişmiş, uzun bir ömür sürmüş, hikmet sahibi bir zâttır.¹⁰⁰

Bahsi geçen sûrenin 13-19. âyetleri arasında Hz. Lokmân oğluna çeşitli tavsiyelerde bulunmaktadır. Her biri ayrı önem taşıyan bu öğütlerde dikkati çeken ilk nokta Hz. Lokmân'ın oğluna "Ey oğulcuğum" şeklindeki hitabıdır. Arapçada "ism-i tasgîr" olarak tanımlanan bu tip kullanım Türkçede sevgi, merhamet, şefkat manalarını barındırır.¹⁰¹ Hz. Lokmân aynı ifadeyi sûrenin 16. ve 17. âyetlerinde de kullanarak oğluna olan sevgisini ve ona verdiği değeri vurgulamıştır.¹⁰²

Hz. Lokmân'ın evladına yaptığı ilk nasihatte ona, şirkin en büyük zulüm olduğunu belirterek Allah'a ortak koşmamasını tavsiye ettiği görülmektedir. Buna göre çocukta sağlam temel üzerine oturtulması gereken ilk prensibin tevhid akidesi

⁹⁷ Halil Apaydın, "Aile İçi Eğitimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12-13 (2001), 332-333.

⁹⁸ Sultan Şahin - Neriman Aral, "Aile İçi İletişim", *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi* 1/3 (2012), 62.

⁹⁹ Sultan Şahin - Neriman Aral, "Aile İçi İletişim", 63.

¹⁰⁰ Muhsin Demirci, *Lokman Suresi ve Ahlâki Öğütler* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011), 25.

¹⁰¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* (İstanbul: Bayrak Yayınları, 1999), 166.

¹⁰² Muhsin Demirci, *Lokman Suresi ve Ahlâki Öğütler*, 104-105.

olduğu söylenebilir. Devamındaki âyette ise ana baba hakkına, onlara iyi davranılması hususuna değinilir. “Biz insana anne babasına karşı iyi davranmasını emrettik...”¹⁰³ âyetleri asıl konudan olmayıp Hz. Lokmân’ın vasiyetinde yer alan şirkten nehyetme hususunu pekiştirmek için yeri gelmişken söylenen sözler (istiṭrât) kabilinden zikredilmiş olan “cümle-i mu‘tarîḫa (ara cümle)” olarak değerlendirilmiştir.¹⁰⁴

Hz. Lokmân sorumluluk bilinci sahibi olması gerektiğini şu nasihatiyle evladına aşılar: “Yavrum! Şüphesiz yapılan iş bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde yahut göklerde ya da yerin içinde bile olsa, Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah, en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır.”¹⁰⁵ Burada, “Kim zerre kadar hayır yapmışsa onu görür, kim de zerre kadar şer işlemişse onu görür.”¹⁰⁶ âyetindeki gibi temsili bir üslupla meselenin daha iyi kavranılması sağlanmıştır.¹⁰⁷

Hz. Lokmân şefkatli üslûbuyla nasihatlerine şöyle devam eder: “Yavrucuğum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir.”¹⁰⁸ Hz. Lokmân bu âyette verdiği tavsiyelerde namaz kılmak suretiyle Rabbine karşı olan sorumluluğunu yerine getirmek ve başa gelen kötü hadiseler karşısında sabırlı olmak gibi bireysel manada yaptığı tavsiyelerden sonra oğluna emr-i bi’l-ma‘rûf ve nehy-i ‘ani’l-münkeri emrederek bir müminin toplum hayatında da mesuliyet sahibi olması gerektiğini vurgulamıştır.

Sûrenin devam eden “Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, kendini beğenmiş ve övünüp duran kimseleri sevmez. Yürüyüşünde tabîi ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkini, şüphesiz eşeklerin sesidir!”¹⁰⁹ âyetlerinde yer alan tavsiyelerde yine Müslümanın sosyal yaşantısında taşıması gereken vasıflardan dem vurulmuş, kibir net bir şekilde kınanmış, davranışlarda mutedil olma tavsiye edilmek suretiyle zarif, ince, kibar ve mütevazı bir mümin karakteri çizilmiştir. Hz. Lokmân’ın bu tavsiyeleri ebeveynlere bireysel ve toplumsal manada şahsiyet olgunluğunu kazanmış ve sorumluluk bilincine sahip nesiller yetiştirmeleri hususunda ışık tutmaktadır.

5. Sabır ve Tevekkül

“İnsanlardan öyleleri de vardır ki, ‘Ey rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik ver, öteki dünyada da iyilik ver; bizi cehennem azabından koru.’ derler.”¹¹⁰ âyeti, Hz. Peygamber’in (sas) “Allahım! Dünya ve âhirette senden af ve âfiyet dilerim. Allahım! Dinim, dünyam, ailem ve malım hakkında senden af ve âfiyet dilerim. Allahım! Ayıplarımı gizle ve beni korkularımdan emin kıl. Allahım! Beni önümden, arkamdan,

¹⁰³ Loqmân 31/14-15.

¹⁰⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 5/12.

¹⁰⁵ Loqmân 31/16.

¹⁰⁶ ez-Zilzâl 99/7-8.

¹⁰⁷ Muhsin Demirci, *Lokman Suresi ve Ahlâki Öğütler*, 120-121.

¹⁰⁸ Loqmân 31/17.

¹⁰⁹ Loqmân 31/18-19.

¹¹⁰ el-Bakara 2/201.

sağımdan, solumdan ve üstümden (gelecek belâlara karşı) koru. Altımdan yere batırılarak helak edilmekten senin azametine sığınırım.”¹¹¹ duası ve bu minvalde yaptığı dualar, kulların esenlik arzusunda olmaları gerektiği ve İslam'ın huzur eksenli bir hayat modeli sunduğunu göstermektedir. Ancak ilâhî hikmetler gereği kişi bazen korku ve açlıkla, malıyla veya aile fertleriyle sınava tâbî tutularak¹¹² kendisini sıkıntıya sokan istenmedik hadiselerle karşılaşabilir. Böyle bir durumda mümin kul o musibeti kaderin bir tecellisi olarak görmeli, mevcut imkânlar dairesinde 'aktif sabır' göstererek ye'se düşmemeli *“Ey iman edenler! Sabır ve namazla yardım dileyin. Şüphesiz Allah sabredenlerin yanındadır.”*¹¹³ âyeti mûcibince Allah'tan yardım istemelidir. Evlatları ile tâbî tutuldukları imtihanlar sadedinde Kur'ân-ı Kerîm'de bahsi geçen iki anne, benzer durumlarda ebeveynlerin takınması gerekli tavra örneklik teşkil etmesi bakımından önem arz etmektedir.

5.1. Hz. Meryem Örneği

Hz. Meryem, Allah tarafından seçilip âlemlere üstün kılınmış bir aileye mensup, tertemiz, Allah'ın diğer kadınlardan üstün kıldığı¹¹⁴, meleklerin hitabına muhatap olmuş¹¹⁵, Allah'ın bir mucizesi olmak üzere Hz. İsa'yı babasız bir şekilde dünyaya getirmiş¹¹⁶, iffetiyle¹¹⁷, itaatıyla¹¹⁸ Kur'ân-ı Kerîm'de övülen, hakkında aynı isimle bir sûre bulunan bir hanımdır.

Hz. Meryem'in çocukluk ve annelik döneminde, kişinin evladyı ile ilgili imtihanında nasıl bir duruş sergilemesi gerektiğine dair ibretlik sahneler vardır. İlk olarak Hz. Meryem'in annesi Hanne penceresinden evlat konumundaki Meryem ve ebeveynlerinin ona karşı tutumlarına değinmek yerinde olacaktır. Hz. Meryem'in babası İmrân, annesi Hanne bnt. Fakud'dur. Rivâyete göre Hanne kısır bir hanımdır ve evladı olmasını arzulamaktadır. Şayet duası kabul olursa çocuğunu mabede adamayı ahd etmiş,¹¹⁹ *“Hani, İmrân'ın karısı, 'Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul et. Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin.' demişti.”*¹²⁰ âyetinde belirtildiği üzere adağını yerine getirmiştir. Hanne hamile iken İmrân vefat etmiştir. Doğum yaptığında çocuğun cinsiyetinin kız olduğunu öğrenen Hanne, *“... 'Rabbim! Ben onu kız doğurdum. Oysa erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Kovulmuş şeytana karşı onu ve soyunu senin korumanı diliyorum.”*¹²¹ diyerek üzüntüsünü belirtmiştir. Zira o devrin şartlarında

¹¹¹ İbn Mâce, “Du‘â”, 14.

¹¹² el-Bakara 2/155; el-Enfâl 8/28.

¹¹³ el-Bakara 2/153.

¹¹⁴ Âl-i İmrân 3/33-34.

¹¹⁵ Âl-i İmrân 3/42-43.

¹¹⁶ Âl-i İmrân 3/59.

¹¹⁷ el-Enbiyâ' 21/91.

¹¹⁸ et-Taḥrîm 66/12.

¹¹⁹ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Ḳur'âni'l 'azîm*, 1/537-538.

¹²⁰ Âl-i İmrân 3/35.

¹²¹ Âl-i İmrân 3/36.

yalnızca erkek çocuk ibadet için adanabiliyordu.¹²² Allah bu adağı kabul etmiş, onun mihraptaki¹²³ bakımı için Hz. Zekeriyâ'yı görevlendirmiştir.¹²⁴

Daha hamile iken eşini yitiren, Allah'a verdiği söz gereği erkek çocukların adandığı mabede küçük kızını bırakan Hanne'nin perspektifinden hadiseye bakıldığında, tek başına hayat mücadelesi veren, evladını kaybeden veya ondan ayrı kalmak zorunda kalanlar için alınacak ibretler vardır. *"Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter."*¹²⁵ âyeti, bu ve benzeri durumda olanlara sabırla Allah'a tevekkül etmelerini salık vermektedir. *"...Zekeriyâ onun bulunduğu yere, mabeddeki odaya her girdiğinde yanında (yeni) bir rızık bulur ve 'Ey Meryem! Bu sana nereden?' diye sorar, o da 'Allah tarafından.' cevabını verirdi. Kuşkusuz Allah dilediğine sayısız rızık verir."*¹²⁶ âyetinde belirtildiği gibi Allah, Meryem'e beklenilmeyen bir şekilde madden ve manen ihsânda bulunarak onu rızıklandırmıştır.

Bütün kadınlar arasından seçilip temiz kılınmış Hz. Meryem yetişkinliğe eriştiği vakitte olağanüstü hallere mazhar olmuştur. Bakire olduğu halde Hz. Âdem'in yaratılışındaki gibi ol emriyle, babasız olarak Hz. İsa'yı dünyaya getirmiştir. Meryem ve Âl-i İmrân sûreleri bu muazzam olayın seyri hakkında geniş bilgiler vermektedir. *"Kitapta Meryem'i de okuyup an. Hani o, evinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti. Onlarla kendi arasına bir perde çekmişti. Derken, ona ruhumuzu gönderdik; ruh ona tam bir insan şeklinde göründü. Meryem, 'Ben, senden, çok esirgeyici olan rahmâna sığınırım! Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen (bana dokunma).' dedi. Melek, 'Ben ancak sana tertemiz bir erkek çocuk başlatmak için rabbın tarafından gönderilmiş bir elçiyim.' dedi. Meryem, 'Ben iffetsiz olmadığım ve bana bir erkek eli bile değmediği halde nasıl çocuğum olur?' dedi Melek cevap verdi: 'Orası öyle, ancak rabbın buyurdu ki, 'O bana kolaydır. Biz, onu insanlara bir delil ve kendimizden bir rahmet kılacağız. Bu, kararlaştırılmış bir iştir.' Derken Meryem ona hamile kaldı, işte bu sebeple karnında bebeği ile uzak bir yere çekildi."*¹²⁷ İffetli bir hanım olan Hz. Meryem doğum yaklaşınca hem bu durumu kavmine izah etmenin çok zor oluşunun verdiği sıkıntıdan hem de doğum sancularından *"Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim!"*¹²⁸ diyerek ölmüş olmayı temenni edecek kadar olumsuz bir psikolojiye bürünmüştür. Hakikaten kavmi, bakire bir kız olarak tanınan Meryem'i kucağında bir bebekle görünce, *"Ey Meryem! Gerçekten sen çirkin bir şey yaptın. Baban kötü bir adam, annen de iffetsiz değildi."*¹²⁹ diyerek tepki göstermiş o ise aldığı ilâhî emir gereği kimseyle

¹²² Abdullah Karaca, "Kur'an-ı Kerîmde Hz. Meryem'in Hamileliği ve Kendisine Gönderilen Ruh", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2015), 57.

¹²³ Mihrap camilerde imamın durduğu yerdir. Burada "Zikr-i cüz, irade-i kül/bir kısmın söylenmesiyle, o şeyin tümünü kastetme" vardır. Bu âyette mihrap ile kast edilen Hz. Meryem'e tahsis edilen özel odadır. Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, 2/1094.

¹²⁴ Âl-i 'İmrân 3/37. Hz. Zekeriyâ Hz. Meryem'in teyzesinin kocası idi. Bk. Abdullah Karaca, "Kur'an-ı Kerîmde Hz. Meryem'in Hamileliği ve Kendisine Gönderilen Ruh", 58. eṭ-Ṭalâk 65/3.

¹²⁵ Âl-i 'İmrân 3/37.

¹²⁶ Meryem 19/16-22.

¹²⁷ Meryem 19/23.

¹²⁸ Meryem 19/27-28.

konuşmamış¹³⁰ sadece bebeği işaret etmiştir. Hz. İsa da mucize nevinden olmak üzere konuşmuş kendisinin Allah'ın kulu ve kutlu bir peygamberi olduğunu, namazla, zekâtla ve annesine saygılı davranmakla emrolunduğunu, isyankâr ve zorba olmadığını söylemiştir.¹³¹

Bu kıssada, ibadet için adanmışken genç yaşta olağanüstü bir şekilde anne olan ve bu sebeple iffetsizlikle itham edilen Hz. Meryem'in imtihanının ne denli çetin olduğu görülmektedir. Hayatın akışı içerisinde, tek ebeveynli ailelerde bilhassa çocuğunu\çocuklarını tek başına büyütme zorunda kalan anneler Hz. Meryem kıssasındaki gibi namusla ilgili ithamlara ve çeşitli zanlara maruz kalabilmekte, sosyal yaşantısı çoğu zaman sohbet malzemesi yapılan kişiler konumuna düşmektedirler. Dünya hayatında böyle bir imtihanla yüz yüze kalmış ebeveyne düşen ise yine Hz. Meryem örneğinde olduğu gibi sabır, vakur duruş ve cedelleşmeden kaçınarak Allah'a sığınma ve evlatlarına da bu minvalde telkinler vermektir.

5.2. Hz. Musa'nın Annesi

Hz. Musa'nın doğduğu dönemde İsrailoğulları Mısır'da yaşıyorlardı. Mısır'a hâkim olan krallar -ki onlara Firavun lakabı verilirdi- halka çok zulüm ediyorlar, bazen olmadık vesvese ve dedikodular nedeniyle insanları öldürüp, akla gelmedik işkencelerde bulunuyorlardı.¹³² Rivayete göre Firavun rüyasında Beytü'l-Makdis'ten çıkan bir yangının Mısır'a kadar geldiğini fakat bu yangının İsrailoğulları'na zarar vermediğini görmüş, bu rüyasını sihirbazlara yorumlatmıştır. Onların, İsrailoğulları'ndan gelecek birinin Mısır'ın helâkine sebep olacağına işaret eden yorumlar yapmaları üzerine Firavun doğan bütün erkek çocukların öldürülmesini emretmiştir.¹³³

Bu şartlar altında dünyaya gelen Hz. Musa, kalbine doğan bir ilhamın yönlendirmesiyle bu zulümden korunmak için annesi tarafından nehre bırakılmış, Firavun'un eşi tarafından sahilden alınmış ve yine Firavun'un eşinin isteği üzerine sarayda büyütülmüştür.¹³⁴ En büyük düşmanını kendi yanında büyüten Firavun, Hz. Musa peygamber olup da hakkı tebliğ ettiği vakit, bu durumu Hz. Musa'nın başına kakmıştır.¹³⁵ İlâhî planın bir tecellisi olarak Hz. Musa hiçbir sütanneden süt emmemiştir. Annesinin emri ile suyun kardeşini nereye götürdüğünü takip eden Hz. Musa'nın kız kardeşinin teklifiyle, Hz. Musa öz annesi tarafında emzirilmiştir.¹³⁶

¹³⁰ Meryem 19/26.

¹³¹ Meryem 19/30-32.

¹³² Abdullah Aydemir, "Hz. Musa (Çocukluk ve Gençlik Çağı)-I-", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1986), 66.

¹³³ el-Kaşaş 28/4; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Şahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Daru'l-Mârife, 1379), 6/422.

¹³⁴ el-Kaşaş 28/7-9.

¹³⁵ eş-Şu'arâ' 26/18.

¹³⁶ el-Kaşaş 28/11-13.

Hadiseye, oğlunu suya bıraktıktan sonra âyetin ifadesiyle kalbi bomboş sabahlayan¹³⁷ bir annenin penceresinden bakıldığında durumun meşakkati daha iyi anlaşılacaktır. Kur'ân-ı Kerîm sabahı zor eden Hz. Musa'nın annesinin kalbine Allah tarafından sabır verildiğini, aksi takdirde çocuğun kendisine ait olduğunu açıklayacak kadar yoğun duygular yaşadığına dair bilgileri nakletmektedir. Şüphesiz bu çok ağır bir imtihandır.

Cenab-ı Allah'ın ilâhî sırlarını tüm hikmetleriyle idrâk etmek mümkün değildir. Her kulun kader çizgisi farklıdır. Bu kıssadaki gibi zâhiren ölüme terk edilen evladı tekrar anne kucağına kavuşturan Allah, sabır ve tevekkülle çocukları sebebiyle çeşitli sıkıntılara dūçâr olan ebeveynlere elbette bir çıkış yolu nasip edecek, şer gibi görünen hadiselerde nice hayırlar halk edecektir.

SONUÇ

Kur'ân-ı Kerîm insanın bir erkek ve bir dişiden yaratıldığını haber vermektedir.¹³⁸ Erkek ve dişinin birleşimi ile dünyaya gelen insanların sayısı ilk insanın yaratılışından itibaren çoğalmış, böylece insan nesli günümüze kadar süregelmiştir. Bilgi, tecrübe, kültür, inanç gibi insan hayatına dair hemen her şey nesilden nesile geçerek sonraki dönemlere aktarılmaya çalışılmıştır. Tabiidir ki bu aktarım her zaman ve her konuda istenilen ölçüde olmamıştır. Bu nedenle olması gerekenden farklı yollara sapan inanç, değer ve anlayışların ıslâhı için Allah tarafından gönderilen elçiler aracılığıyla insanlardan öncelikle kendilerini düzeltmeleri sonra da yaratılış hikmetlerine uygun nesiller yetiştirmeleri istenmiştir.

Allah'ın insanlara son hitabı olan Kur'ân-ı Kerîm nesle büyük önem vermiştir. Çeşitli âyetlerde önceki nesiller ve yaptıkları yanlışlar nedeniyle uğramış oldukları akıbet misal gösterilerek¹³⁹ insanlar uyarılmış, kendilerinden önce helâke uğramış olan nesillere işaret edilerek onların durumunun insanların doğru yola yönelmesi için vesile teşkil etmesi gerektiği ifade edilmiş¹⁴⁰, önceki nesillerde insanları bozgunculuktan alıkoyacak, kötülükleri engelleyecek akıl ve erdem sahibi kimselerin sayısının az olması ise kınanmıştır.¹⁴¹ Anlaşılmaktadır ki Kur'ân-ı Kerîm, yaratılış gayesine muvâfık hareket eden, geçmiş nesillerin hatalarından ders çıkararak seleflerinin yanlışlarını tekrarlamayan nesiller oluşturulmasını istemektedir. Bu özelliklere sahip nesillerin oluşması ise bireylerin içerisinde yetiştiği sosyal ortam ve ailenin niteliği ile yakından ilişkilidir. Zira aile, bireyin kişiliğinin geliştiği, çocuğun içerisinde yaşadığı topluma uygun ve iyi bir insan olarak yetişebilmesi için her zaman etkili, okul öncesi eğitim için ise en etkili eğitim kurumu olarak kabul edilir.

¹³⁷ el-Kaşâş 28/10.

¹³⁸ el-Hucurât 49/13.

¹³⁹ el-En'âm 6/6; Yûnus 10/13; Meryem 19/74; Tâ Hâ 20/128; el-Kaşâş 28/78; Yâ Sîn 36/31; Kâf 50/36.

¹⁴⁰ es-Secde 32/26.

¹⁴¹ Hûd 11/116.

Dolayısıyla çocuğa aile içerisinde gösterilen yaklaşım, tutum ve davranışların, çocuklar üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır.¹⁴²

Kur'ân-ı Kerîm hayatın hemen her alanına dair konularda insanlara yol gösterici; Allah'ın rızasına ve yaratılış maksatlarına uygun bir yaşam sürmelerinin rehberi olarak işlev görmektedir. İnsanlar kendilerini bu yaşam tarzına intibak ettirmekle mükellef oldukları gibi kendilerinden sonraki nesillere bu yaşam tarzını aşlamakla da mükelleftirler. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerîm'de ebeveyn ve evlat olarak bazı peygamber ve şahsiyetlerden bahsedilmiştir. Onların birbirlerine yaklaşımları ve davranışlarında, birbirlerine karşı gösterdikleri tutum ve takındıkları tavırlarda, hayırlı bir nesil yetiştirebilmek için ebeveynlere yol gösterecek çeşitli ipuçları bulunmaktadır. Bu örnekler incelendiğinde, gelecek nesillerin maddî ve manevî olarak inşâ edilmesinde kilit noktada yer alan bazı davranışlar tespit edilmiştir.

Niyetin amel üzerindeki etkisi Hz. Peygamber'in "Ameller niyete göredir. Herkes sadece niyetinin karşılığını alır..."¹⁴³ hadisiyle ifade edilmiştir. Dolayısıyla ebeveyn olma niyetinde olan kimseler öncelikle bu niyetlerini gerçekleştirmek için hayırlı bir eş ve evlat için Allah'a dua etmelidirler. Evlat sahibi olduktan sonra çocuklara gösterilecek sevgi ve şefkat, onların kişilik gelişimi için son derece önem arz etmektedir. Bu yaklaşıma sahip ebeveynler tarafından yetiştirilen bir çocukla sevgi ve şefkatten yoksun veya şiddet ve nefret duygularıyla yaklaşılmış çocukların gelecekte edinecekleri bireysel ve toplumsal rollerde birbirlerine denk olmayacakları açıktır. Ebeveynlerin, kaldırabilecekleri sorumluluklar yükleyerek çocuklarına değer verdiklerini hissettirmeleri ve bilhassa kendileri ile ilgili kararlar hususunda olmak üzere aile meselelerinde onlarla istişare ederek fikirlerini sormaları çocuğun ayrı bir birey olduğunun farkına varması ve kendine güvenen, sorumluluktan kaçmayan bir karaktere sahip olması açısından önemlidir. Bununla birlikte çocukluk ve gençlik çağları, insanın hayatında en çok hata yaptığı ve yanlışla düştüğü dönemdir. Çocukların kendilerine yüklenilen sorumlulukları yerine getirirken yahut bazı tercihlerde bulunurken hata yapmaları son derece doğaldır. Bu durumda ebeveynlere düşen, içine düştükleri yanlış çocuklarına göstererek onları doğruya sevk etmektir. Bu esnada ebeveynin sergileyeceği tavır, çocuk üzerinde istenilen değişikliğin oluşması için son derece önemlidir. Sert ve kırıcı bir üslup yerine Hz. Lokman örneğinde olduğu gibi yumuşak bir dille nasihatte bulunmak, nasihatın muhatap üzerindeki etkisini artıracak ve nasihate konu olan hususa dair beklenen davranış değişikliğinin oluşmasına olumlu katkı sağlayacaktır. Evlatlar, bir imtihan yeri olan dünyadaki imtihan konularından biridir.¹⁴⁴ Ebeveynler hayatlarının çeşitli dönemlerinde evlatları ile sınılanabilirler. Bu durumda onlara düşen karşılaştıkları zorluklara sabır ve tevekkülle yaklaşmak, bu imtihan süresince evlatlarına olan yaklaşımlarını, yukarıda zikredilen çerçeve içerisinde devam ettirmektir. Onların

¹⁴² M. Faruk Bayraktar, "Ailenin Eğitim Görevi", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 2 (1995), 117.

¹⁴³ Buhârî, "Bed'ü'l-vaḥy", 1; Müslim, "İmâre", 155.

¹⁴⁴ el-Bakara 2/155; el-Enfâl 8/28; et-Tegâbün 64/15.

zorluklar karşısında gösterdikleri sabır ve metanet, buna şahit olan çocuklar üzerinde olumlu bir etki oluşturacak ve karakterlerini güçlendirecektir. Ayrıca ebeveynlere bu konuda düşen bir diğer vazife, zikredilen bu davranışları öncelikle kendilerinin uygulamaları ve yaşlarına uygun düşecek şekilde bu davranışları evlatlarına öğretmeleridir. Zira Müslümanın yaşantısı, inandığı ve çocuklarına öğrettiği bilgi ve inanç ile tutarlı olmalı ve bütünlük arz etmelidir.¹⁴⁵ Çocukların ebeveynlerinden gördükleri yaklaşım tarzının ve davranışlarının önemini ve hikmetini kavramalarının, bunları içselleştirmelerine katkı sağlayacağı izahtan vârestedir.

Kur'ân-ı Kerîm, muhtevasında bulunan ebeveyn-çocuk ilişkisinin yer aldığı âyetlerdeki bu örnekleri gelişigüzel kullanmış değildir. Bu âyetlerde yer alan mezkûr örneklerin zikredilmesinin hikmetlerinden birisi kanaatimizce insanlığa, kendilerinden sonraki nesilleri yaratılış maksatlarına uygun, 'ahsen-i takvîm' sıfatına lâyık olacak şekilde yetiştirebilmeleri için yol göstermektir.

KAYNAKÇA

- Apaydın, Halil. "Aile İçi Eğitimin Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12-13 (2001), 319-337.
- Arıkan, Emine. *Kur'an-ı Kerim'de Ebeveyn-Evlat İlişkileri*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Şahîhi'l-Buhârî*. 10 Cilt. Beyrut: Daru'l-Mârif, 1379.
- Aydemir, Abdullah. "Hz. Musa (Çocukluk ve Gençlik Çağı)-I-". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1986), 65-88.
- Aydemir, Abdullah. *İslami Kaynaklara Göre Peygamberler*. Ankara: TDV Yayınları, 1992.
- Bayraktar, M. Faruk. "Ailenin Eğitim Görevi". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 2 (1995), 117-142.
- Bilgin, Halim. *Günümüz Ebeveyn-Çocuk İlişkisinde Yaşanan Problemler ve Kur'an'da Ebeveyn-Çocuk İlişkisi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Câmi'u's-şahîh*. thk. Sıdkî Cemîl el-'Attâr. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Çalışkan, Sevilay. *Kur'an-ı Kerim'de Çocuk-Ebeveyn İlişkisi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Demirci, Muhsin. *Lokman Suresi ve Ahlâki Öğütler*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2. Basım, 2011.

¹⁴⁵ Nurullah Denizler vd., *Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla İnanç-Eylem Tutarlılığı* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2018), 79.

- Denizer, Nurullah vd. *Disiplinlerarası Bir Yaklaşımla İnanç-Eylem Tutarlılığı*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2018.
- Dumlu, Ömer & Aydın, Mehmet. *Ana Konularıyla Kur'an*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. thk. Râid b. Sabrî İbn Ebû 'Alefe. Riyad: Dâru'l-Hadâra li'n-Neşr ve't-Tevzîf, 2. Basım, 2015.
- Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları, 1999.
- Harman, Ömer Faruk. "Dâvûd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/21-24. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Harman, Ömer Faruk. "Süleyman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/56-60. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 15 Cilt. Tunus: ed-Dâru't-Tûnisiyye, 1984.
- İbn 'Atiyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Gırnâtî el-Endelüsî. *el-Muhârrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*. thk. Abdusselâm Abdüşşâfi Muhammed. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' ed-Dımaşkî. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*. Thk. Sâmi b. Muhammed es-Sellâme. Riyad: Dâru Tayyibe, 1999.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî. Riyad: Mektebetü'l-Me'ârif, 1999.
- Jersild, Arthur T. *Çocuk Psikolojisi*. çev. Gülseren Günçe. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1976.
- Karaca, Abdullah. "Kuran-ı Kerîmde Hz. Meryem'in Hamileliği ve Kendisine Gönderilen Ruh". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2 (2015), 55-75.
- Kaya, Nusret. *Psikoestetik*. İstanbul: Pegasus Yayınları, 8. Basım, 2010.
- Kızılkaya, Mehmet. *A'dan Z'ye İslam'da Çocuk Terbiyesi*. İstanbul: Hayat Yayınları, 2014.
- Kızmaz, Zahir. "Öğrenim Düzeyi Ve Suç: Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14/2 (2004), 291-319.
- Köse, Saffet. "Ailede Meşruiyet Temeli Olarak Nikâh". *Küreselleşen Dünyada Aile (2009 Yılı Kutlu Doğum Sempozyumu Tebliğ ve Müzakereleri)*. 124-166. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

- Köse, Saffet. "Kültürel Formların Düşüşü ve İslami Yaşantının Sekülerleşmesi". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 35 (2020), 1-42.
- Kuşeyrî, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim. *el-Câmi'u's-şahîh*. Nşr. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Fâryâbî. 2 cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 2006.
- Navaro, Leyla. *Haset ve Rekabet Kendi Kuyruğunu Yiyen Yılan*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.
- Özaşar, M. Emin vd. *Hadislerle İslam*. 7 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 4. Basım, 2017.
- Râzî, Ebu Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin et-Taberistânî. *Mefâtîhu'l-ğayb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Şâtîbî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî el-Gırnâtî. *el-Muvâfaqât*. haz. Ebû 'Ubeyde Âli Selmân. 6 cilt. Huber: Dâru İbn Affân, 1997.
- Şahin, Sultan & Aral, Neriman. "Aile İçi İletişim", *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi* 1/3 (2012), 55-66.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî. *Fethu'l-kadîr: el-câmi' beyne fenneyi'r-rivaye ve'd-diraye min ilmi't-tefsir*. thk. Yûsuf el-Gûş. Beyrut: Dâru'l-Marife, 2007.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî. Kahire: Dâru Hicr, 2001.
- Tarhan, Nevzat. *Aile Okulu*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- Turan, İbrahim. "Günümüz Aile Problemleri Çerçevesinde Kur'an'da Ebeveyn-Çocuk İlişkisi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2013), 71-104.
- Vural, Faruk. "Yûsuf Suresi Bağlamında Kıskançlık ve Haset Duygularına Psikolojik Bir Yaklaşım". *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2011), 127-152.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 9 Cilt. İstanbul: Nebioğlu Basımevi, 1962.
- Yıldız, Zeki. "Eğitim Düzeyi İle Suç Türü Arasındaki İlişkinin Araştırılması". *Kuram ve Eğitim Yönetimi Dergisi* 10/2 (2004), 278-291.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmiği't-tenzîl ve 'uyûni'l-eķâvil fî vücûhi't-te'vîl*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd & Alî Muhammed Muavvaz. 6 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Ubeykân, 1998.
- Zulliger, Hans. *Çocukta Ruhsal Bozukluklar ve Tedavisi*. çev. Kamuran Şipal. İstanbul: Cem Yayınevi, 1996.